

Dəhşətləri yazmağa gücüm çatmadı

Ülvüyyə Tahir: “O zaman dərk etdim ki, Şükriyyə elə mənəm”

(Fotolar: Tapdıq Abdullayev / Global Media Group)

man dərk elədim ki, Şükriyyə elə mənəm. Bu doğmaliq o qədər aziz gəldi ki, sanki biz hər zaman birlikdə olmuşuq. Qərībā də olsa, bir faktı deyəcəyəm. Yazıçılıq həyat təzim olmazdan öncə “qızım olsa, adını Şükriyyə qoyacağam” deyirdim. Bu, nəsib olmadı. Cavadın Şükriyyə üçün heç vaxt həyatdan köçmədi. Onun yanında oldu. O, heç vaxt buna inanmadı. Onun sağ olmasına inam Şükriyyəni yaşatdı, diri tutdu.

- Əvvəl yalnız Şükriyyə barədə yazmağı düşünürdüm. Tamamilə qadın romanı olacaqdı. Sonra düşündüm ki, bu bir vəhdətdir, komanda oyunudur. Kişi yaxşı olmalıdır ki, qadın yaxşı olsun və ya əksinə. Yeni bu, təzidir. Cavadın şəxsiyyəti ilə açılmalı idi ki, onunla ailə həyatı quran knyaz qızını oxucu ona layiq bilməli idi. Təbii ki, bu, həyatda belə olmuşdu. Romanda da ifadə edilməli idi. Ona görə, romanı Cavadla başladım. Sonra

rünən simaları ilə gizlin qalmışlarını müqayisə edirməli idim. Bu da təbii olaraq öz nəticəsini verdi. Şükriyyə ən kritik anda seçim etdi. Bu seçimlə, sosial “mən”i cəmiyyətlə hesablaşmadı. Uçurumdakına el uzatdı.

- Əhməd Cavad obrazını həddən artıq çəkinən yaradıbsınız. Bunun səbəbi nədir, şəirlərindən “qan iyi gələn” birinin real obrazı ilə sizin qəhrəmanınız nə dərəcədə uzlaşır?

- Əhməd Cavadın Yazıçılar İttifaqında söylədiyi nitqlərinin stenoqramı ilə tanış olanda heyrləndim. Bu stenoqramlarda onun necə lətif bir ruha sahib olduğunu aşkarladım. Onu təhqir edirdilər, hədələyirdilər, o isə onlara çox yumşaq cavab verirdi, sanki böyüklük edirdi. Ətrafında səs-küy salan uşaq-muşaq idi və o, onlara baş qoşmurdu. Onu çilədən çıxarmaq çətin olub. Siz bunu çəkinənlik olaraq qiymətləndirirsiniz, amma mən belə baxmıram. Bu, alilik idi.

- Romanda Əhməd Cavadın həyatının daha çox hansısa məclislərdə, iclaslarda, görüşlərdə təsvir edilməsi, döndə-döndə bu metoddan istifadə nə ilə bağlıdır, məgər onun şəxsi həyatı yoxdur?

- Bu məsələ ilə Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin həyatı haqqında yazanda da üzləşdim. Bu insanlar fasiləsiz olaraq işləyiblər. Zamanın qədrini biliblər. Üzeyir bəy, Əhməd Cavadların, Rəsulzadələrin çox bərəketli ömürləri olub. Onların şəxsi həyatı da, ictimai həyatı da bir olub. Əgər belə olmasaydı, gürcü dilini 8 aya öyrənib və paralel olaraq Şota Rustaveli kimi bir dahini tərcümə etmək iddiasına heç kəs düşə bilməzdi. Romanda onların bağ mövsümündə Rəsul Rza, Mikayıl Müşfiqlə görüşlərini, Şükriyyə ilə eşq səhnələrini de yazmışam. Düşünürəm ki, hər romanda onun həyatı tərəfli eks olunub. Bir daha

qeyd edim ki, obyekt Əhməd Cavad deyildi, roman Şükriyyə haqqında yazılıb.

- Romanın sonunda Niyazi bir sıra sual doğuran məsələləri Şükriyyədən soruşur. Amma Şükriyyə xanım, demək olar ki, ancaq ümumi sözlərlə danışırsınız...

- Bu suala elə romandan bir parça ilə cavab verim: “Oğluna insan ömrünü nəhəng bir yer təsəvvür etdiyini deyə bilmədi. Düzenliyi qollarını açıb yüyürə bildiyini, meşələrinin qaranlığında azdıqını, quyularında cadugərlərə, divlərə rast gəldiyini, cəngəlliklərində övladlarını itirdiyini, buzlü çöllərində dişlərinin saqqıldadığını, nəcaset qoxusu verən soyuq hücrələrində yatdığını, gecələr səhərə qədər zəif lampa işıqlarında barmaqlarını yara edən millərlə toxuculuq etdiyini və bu məkanların hərəsində bir az itirdiyi qadınlarından danışa bilmədi”. Romanda başqa bir yerdə sanki bu suala birbaşa cavab verilib: “Ona yaşadıqlarını necə danışa bilərdim?! Təvəvüz olunmuş qadınlar, təvəvüzdən doğulmuş uşağına sahib çıxan qadınlar, ya da elə körpəni o anda öldürmüş qadınlar, deli olmuş qadınlar, şaxta vurmuş qadınlar, düşərgədən qaçmaq istəyərək öldürülmüş qadınlar, intihar etmiş qadınlar, qadınlar, qadınlar, qadınlar...”

- Əsərdə repressiya dönməsi ilə bağlı NKVD-dəki dindirilmələr prosesi, sadəcə stenoqramı xatırladır. Bu cəhət sizin

yazıçı kimi dindirilməni, sadəcə protokol kimi dərk etməyinizdən irəli gəlir, yoxsa başqa səbəbdən dərinə getmək istəməyibsiniz?

- Repressiya qurbanları haqqında araşdırmalar edib, bu haqda ilk romanımı - “AL-JİR”i yazanda dəhşətli faktlarla üzləşdim. Kütəvi zorlamalar, əcaib işgəncə metodları. Dəhşətləri yazmağa gücüm çatmadı. Yazı bilməzdim. Hələ yazı bildiklərim bu qədər dəhşət doğurdu. İnsanlar bu dəhşətləri oxudular və xəbər tutdular ki, nələr və necə baş verib. O ki qaldı protokol məsələsinə, Sovet quruluşu elə protokoldan ibarət idi. Protokoldan azca kənara sızanları nə göz-ləyirdi, hər kəs bilirdi.

- Əsərin, bir zamanlar Əhməd Cavadın tərcümə etdiyi “Pələng dərisi geyinmiş qəhrəman”ın qonorlarının illər sonra onun oğlunun toy tədarükü kimi xərclənməsi detali ilə tamamlanması hər kəsin öz haqqının həm maddi, həm də mə-nəvi formada bərpa olunacağına işarə-dir, yoxsa bu, sadəcə real bir detallardır?

- Real faktıdır. Ümumiyyətlə, roman real faktlarla əsasən yazılıb. Bu real faktların zamanla hesablaşması isə məsələnin metafizik tərəfidir. Yeni insanı fiziki şəkildə yox edə bilirlər, amma insan bundan heç nə itirmir.

Söhbətləşdi: Fərid Hüseyn

